

Загальна класифікація помилок

План

1. Загальні умови виправлень.
2. Тематичні та архітектонічні порушення у журналістських текстах. Порушення фактологічної системи тексту.
3. Порушення мовних, композиційних та логічних норм.
4. Класифікація помилок.

Загальні умови виправлень

Мільчин А. Е. виокремлює низку умов виправлень, основною з яких є така - **правити тільки в тому разі, якщо автор не може цього зробити самостійно** (на жаль, у засобах масової інформації ця умова найчастіше порушується, оскільки редакторіві вкрай рідко випадає нагода співпрацювати з автором над його матеріалом).

Редактор повинен:

1. Не починати робити виправлення, повністю не ознайомившись із текстом.
2. Виправляти тільки після того, як точно визначена "хвороба" тексту.
3. Під час здійснення виправлень не виходити за межі доцільного редакторського втручання в авторський текст.
4. Робити мінімум виправлень, намагаючись зберегти авторський текст, використовуючи авторські мовні засоби.
5. Не зосереджуватися тривалий час на важких місцях, повертатися до них тільки після того, як буде закінчена правка усього тексту.
6. Брати під сумнів власні виправлення.
7. Погоджувати усі виправлення з автором.

Правилами літературної правки тексту:

1. Не розпочинати редагування з виправлення правописних і мовних помилок.
2. Починати виправлення з актуалізації теми, визначивши перед цим актуальну комунікативну мету.
3. Розраховувати тематичний обсяг фактичного матеріалу.
4. Залишати для розкриття теми лише якісні факти.
5. Коригувати композицію подання фактичного матеріалу згідно з комунікативною метою.
6. Обирати найкращі архітектонічні форми вираження теми.
7. Лише після цього робити правописні та мовні виправлення відповідно до норм літературної мови.

Тематичні та архітектонічні порушення у журналістських текстах. Порушення фактологічної системи тексту

- ✓ Невідповідність одного з текстів концепції сторінки чи номера невідповідність однієї з передач концепції циклу передач.
- ✓ Потурання найнижчим потребам публіки, незалучення до розважальних блоків мовлення творів справжньої літератури і мистецтва
- ✓ Подання замість новин готових думок з приводу подій, які відбулися.
- ✓ Ілюстрації не відповідають змістові тексту.
- ✓ Заголовок суперечить чи частково не відповідає основній думці тексту (прямо чи у свідомості реципієнта).

Порушення фактологічної системи тексту

Факти - це багаторівневі узагальнення дійсності, спроектовані нашою свідомістю як об'єктивна дійсність різного предметного змісту.

Система фактів твору багаторівнева, тому в кожному тексті слід виокремлювати факти **першого рівня**, які становлять основу теми. Якщо їх кількість обмежена, виникає дефіцит фактажу, а якщо переважають другорядні факти і подробиці, створюється фактологічний шум.

Порушення виникає:

- ✓ Брак фактичного матеріалу в аналітичних торах, внаслідок чого журналіст робить висновки не підкріплені фактами.
- ✓ Перенасичення тексту фактичним матеріалом.
- ✓ Добір фактичного матеріалу відповідно до наперед заданої схеми, відкидання фактів, які не відповідають цій схемі.
- ✓ Неуніфікованість фактичного матеріалу в межах одного тексту.
- ✓ Тенденційний підхід до оцінювання фактів.
- ✓ Неправильне технічне оформлення фактичного матеріалу.
- ✓ Підміна факту (включення до низки добре відомих фактів, які підтверджують тезу автора, одного невідомого факту, який має зовсім інший характер, і зосередження на ньому уваги реципієнта, внаслідок чого виникає враження одноплановості цього факту згідно з іншими фактами згаданої низки.

Порушення виникає:

- ✓ Неповне висвітлювання фактичного матеріалу, що може ввести читача в оману.
- ✓ Надмірна увага до фактів інтимного життя відомої людини й цілковите нехтування фактами, що характеризують її професійну, громадську діяльність.
- ✓ Спотворення окремих видів фактичного матеріалу через незнання особливостей відтворення іншомовних назв українською мовою.
- ✓ Наведення цифр, фактів, які нічого не говорять реципієнтам.
- ✓ Незнання всієї повноти фактів, через що журналіст доходить неправильних висновків.
- ✓ Спотворення фактів, навмисне чи ненавмисне.
- ✓ Занадто емоційне передання фактів, що перебільшує його суспільне значення.

Мовні закони - це незмінні правила культури мовлення у практично вжитку.

До них належить часте вживання росіянізмів, калькування. Наведемо кілька прикладів, які не потребують додаткових пояснень:

«Доставка *грузів* по Україні компанії "АвтоЛюкс"». **Правильний:** "Доставка *вантажів* по Україні компанією "АвтоЛюкс"»;

"Назва, стиль та оформлення розроблені та *являються* власністю ПП Борисенко". **Правильно:** "Назва, стиль та оформлення розроблені та є інтелектуальною власністю ПП Борисенко";

"Виставка *рідких* рослин". Слово "рідкий" - калька з російської мови

«*рідкий*», тобто рідкісний, мало вживаний, тому потрібно вживати слово «*рідкісних*» рослин (Джерело: реклама у метро).

Межі втручання редактора в текст

Редакторське втручання в текст зумовлене тим, що мовленнєве спілкування ефективно тільки за умови, якщо його відправник і отримувач однаково розуміють повідомлення. Неадекватне трактування вислову чи слова автором і читачем (слухачем, глядачем) змушує редактора ЗМІ **вносити в текст виправлення**. Для редактора усвідомлення труднощів розуміння матеріалу особливо важливе, оскільки усунення їх, розв'язання суперечності між словом і думкою - одне з найвідповідальніших завдань редагування.

Редакторське читання. Психологічні причини авторських помилок

Н. В. Зелінська класифікує психологічні причини авторських помилок. Труднощі виникають під час "перекладу" з внутрішнього мовлення, тобто під час його (внутрішнього мовлення) зовнішнього втілення (зокрема це стосується публіцистичних, "популярних", за термінологією дослідниці, текстів, коли опрацьований текст є складним, а виклад його має бути простим).

Класифікація авторських помилок:

- помилки втомленості;
- помилки надто великої активності автора;
- помилки внаслідок так званої інерції авторського письма.
- своєрідний синтаксис - скорочений, згорнутий, граничне предикативний;
- зредукованість фонетики мовлення;
- переважання "змісту" слова (індивідуального) над його значенням (загальноновживаним).

- *К. М. Накорякова* визначає чотири аспекти втручання редактора в авторський текст - **ідейно-політичний, суспільний, етичний, естетичний.**
- **Д. С. Григораши** наголошує на тому, що навіть найменше втручання в авторський текст не повинне порушувати авторської манери викладу. Треба тактовно підвести автора до того, що він сам уніс потрібні виправлення в текст.

Редакторське читання - читання насамперед гранично уважне, за якого жодна подробиця не повинна залишитися не поміченою редактором. Проте бути фахівцем більшим, ніж автор, редактор не повинен. Він зобов'язаний володіти загальною методологією оцінювання тексту, мати уявлення про предмет, знати основну довідкову літературу й уміти нею користуватися. **"Знати все"** - для редактора означає досягти того, щоб у тексті, над яким він працює, не було жодної незрозумілої для нього фрази, жодного слова, значення котрого відоме для нього лише приблизно.

Помилки і їх види

- 1. Інформаційні помилки.** Їх визначає відсутність новизни, повторювання вже викладеної тези, неврахування фонових знань реципієнта, згадування про очевидні речі, про які з причин їх очевидності ніхто не писав, і видавання їх за нову суспільну інформацію, кількаразова публікація наукової статті, що містить одні й ті ж дані тощо.
- 2. Модальні й фактичні помилки.** Модальні помилки виникають через те, що автори інколи неправильно враховують відношення матеріалу до дійсності. Визначаючи його, вони можуть помилятися, наприклад, коли видають наукову гіпотезу за фактичний стан речей .

3. Фактичні помилки є окремим підвидом модальних. До них належать такі твердження, модальністю яких є реальність, проте ці висловлювання хибні.

4. Темпоральні, локальні й ситуативні помилки. Темпоральні помилки виникають внаслідок відхилення часу, зазначеного в повідомленні, від часу у світі, описуваному в тексті (реальному, псевдореальному чи ірреальному).

5. Локальні помилки визначають відхилення місця, зазначеного в повідомленні, від місця у світі, описуваному в матеріалі (реальному, псевдореальному чи ірреальному).

- 6. Ситуативні помилки** характеризуються відхиленням ситуації, зазначеної в повідомленні, від ситуації у світі, описуваної в тексті (реальному, псевдореальному чи ірреальному).
- 4. Семіотичні помилки.** Серед семіотичних вирізняють кодувальні, відображувальні та значеннєві помилки.
- 5. Кодувальні помилки** полягають у тому, що в коді знака (слова) є відхилення від норми. Тому кодувальними помилками є, наприклад, більша частина спотворень, хоча вони можуть бути і складнішими.
- 6. Відображувальні помилки** полягають у тому, що у реципієнта при сприйманні знака виникає інший відображений образ, ніж в автора повідомлення.

- 7. Значеннєві помилки** полягають у неправильному слововживанні. Особливо часто вони трапляються при аудіовізуальній передачі інформації.
- 8. Тезаурусні помилки.** Помилки стосовно тезауруса виникають у реципієнтів тоді, коли в повідомленні вживають знаки (слова), відсутні в їх тезаурусі або не мають жодних зв'язків з іншими словами тезауруса.
- 9. Сприйняттєві помилки.** Виникають лише в момент первинного сприймання повідомлення і спричинені певною двозначністю у тексті.
- 10. Атенційні помилки.** З'являються внаслідок порушення в повідомленні контактної функції мови й переключення реципієнтами уваги на інші об'єкти.

11. Копіювальні помилки (спотворення). Найчастіше трапляються тоді, коли повідомлення копіюють (наприклад, авторський оригінал передруковують у ЗМІ після редагування, проект видання передають каналами зв'язку із ЗМІ у друкарню тощо).

Окремо розглянемо типологію мовних помилок, які бувають у матеріалах друкованих ЗМІ. Ця тема є об'єктом дослідження **Т. Бондаренко у роботі "Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів"**, присвяченій "розгляду різновидів мовних анормативів, а також виявленню найтиповіших помилконебезпечних місць у процесі редагування журналістських матеріалів".

Орфографічна помилка виникає в результаті порушення орфографічної норми, тобто "порушення загальноприйнятих правил передачі звукової мови (слів і їх форм) на письмі.

- **Лексичні помилки** зумовлені нерозрізненням значень слів, зокрема паронімів та сплутуванням семантики міжмовних омонімів, росіянізмами тощо.
- **Морфологічні помилки** — це такі ненормативні утворення, що не відповідають формальному вираженню хоча б однієї з граматичних категорій роду, числа, відмінка, ступеня порівняння, особи, часу, способу, стану, виду.

Словотвірні аномативи – це помилки, спричинені застосуванням нетипових для української мови (малопродуктивних, що витісняються іншими продуктивними засобами, чи зовсім не властивих мовній системі) словотворчих засобів, порушенням закономірностей поєднання твірної основи і словотворчого засобу в похідному слові.

Доказом правомірності кваліфікації **синтаксичних помилок** як таких (а не морфологічних) є специфічність класифікаційного релятивного значення прийменників.

Також виділяють **синкретичні помилки** - поєднання або злиття несумісних і непорівнюваних образів мислення та поглядів

Синкретичні помилки

- 1. Макроструктурні й мікроструктурні помилки.** Як мікроструктура розглядається текст, що включається до певної надсистеми – макроструктури. Наприклад, стаття – це мікроструктура, а шпальта, на якій вона розміщена поруч з іншими матеріалами, – це макроструктура.
- 2. Психологічні помилки** пов'язані з вищенаведеними психологічними причинами аномативності тексту, особливостями мислення людини і декодування з "внутрішньої" мови.
- 3. Логічні помилки.** Вони можуть бути ненавмисними (як наслідок помилки автора) і навмисними, від чого вага їх значно зростає (журналістські матеріали, спрямовані на дискредитацію певної особи, що будуються на хибних тезах чи висновки, в яких суперечать законам логіки).

Відредагуйте речення

1. Він не мав ніякої уяви про те, що сталося.
2. Багатотисячний читач — культурний, доброзичливий — є тим постійним адресантом, до якого ми звертаємося кожним своїм твором.
3. Місцевком і адміністрація підготували ювілярові адресу.
4. Особиста справа — це сукупність документів, що містять найповніші відомості про працівника. До неї входять заява, особистий листок з обліку кадрів чи анкета, автобіографія, копії документів за освіту, витяг з наказу про зачислення на роботу та інші документи по особистому складу, що стосуються працівника.

5. Він має статус юридичного лица
6. Певна річ, жодна інструкція чи настанова не може передбачити всіх тонкощів проведення виборчої компанії.
7. Громадяни України називають свої гроші гривнами.
8. Директорові заводу мимохідь довелося приймати адміністративні міри.
9. Я оцінила її делікатність. Що не говори, людина тактична, вмє добре слово сказати.
10. У Шевченківському районі міста Києва оснований фонд допомоги малоїмущим.
11. Дільничому інспекторові не пощастило отримати переконливих свідоцтв від...
12. Вона написала поверхневу рецензію на підручник.
13. Володимир не хотів уникати в суть цієї справи.

Дайте відповіді на запитання

- Що таке редакторське читання?
- Яке значення має жанрова характеристика творів для редагування?
- Назвіть чотири елементи втручання редактора в текст.
- Які психологічні причини авторських помилок можна викремити?

